

2013. november

imborá

kíváncsi diákok lapja

LÁSZLÓ NOÉMI
A láthatatlan ember
(vers)
4. oldal

FILIP FLORIAN – MATEI FLORIAN
A Băiut, utcai fiúk
regényrészlet
9. oldal

A Laterna magica rovat pályázati felhívása

Ifjú és szerfelett tehetséges cimborák!

**Idén is meghirdetjük háromfordulós pályázatunkat,
amelyen részvételt nyerhettek a nyáreleji**

Cimbora Kaláka Táborba!

I. forduló

Témája **Berzsenyi Dániel: Osztályrészem**
és **Orbán János Dénes: A szárnyas idő árbocomra szállt**

című versek összehasonlító értelmezése.

A szövegeket megtaláljátok az interneten.

Terjedelmi megkötés nincs,
beküldési határidő 2013. december 31.

Jó munkát és kitartást,
Farkas Wellmann Endre

CIMBORA – 2013. november, XXV. évfolyam
Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat
10–15 éves diákoknak
ISSN 1222-1910

A Cimborá árát a Cimborá Alapítvány bankszámlájára várjuk:
CIBAN: RO14BRDE150SV01455331500,
BRD. Sf. Gheorghe, Fundația Cimborá,
Cod fiscal: 8259184

Főszerkesztő: Farkas Kinga
Munkatársak: Bogdán László, Csillag István, Forrai Tibor,
Keszeg Ágnes, Keszeg Vilmos, Kónya Éva, Köllő Zsolt,
Vetrő Bodoni Barnabás

A borítón Vetrő Bodoni Barnabás rajza.
Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István
Kiadja a sepsiszentgyörgyi Cimborá Alapítvány.
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában.

Szerkesztőség: Cimborá szerkesztőség, Szabadság tér 7 szám,
520055, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye, Románia
E-mail: cimboramail@gmail.com
Web: www.cimbora.net

TÁMOGATÓINK

Kovászna Megye
Tanácsa

Sepsiszentgyörgy
Város Tanácsa

Kovászna Megyei
Művelődési Központ

RMDSZ KOMUNITÁS
ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS
A KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY

MM
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

Tartalom

Cimbirodalom

LÁSZLÓ NOÉMI

A láthatatlan ember ..... 4. oldal

Filip Florian – Matei Florian

A Băiuț utcai fiúk (Băiuțeii / részletek) ..... 9. oldal

A gyermekkor évszázadai

SZŐCS IMRE rovata

André Gide és egy be nem vallott „hőstett” emléke ..... 11. oldal

Mesés Kalandok

KESZEG VILMOS rovata

Amikor a mese tanít ..... 12. oldal

Új! A kalodától a simogatásig

ZAYZON ÁGNES rovata

Az ókori Kelet ..... 14. oldal

Szín-tér

VETRÓ BODONI BARNABÁS rovata

A kis Végtelenség oszlopa avagy eget a földhöz

A szín-téren a **Monotremu**

kortárs művészeti duó ..... 16. oldal

Barangoló

KÓNYA ÉVA rovata

A mozgófénykép-színház története ..... 18. oldal

EDŐságoK

GERGELY EDŐ rovata

Különleges bánásmód ..... 23. oldal

Hogyan nézzünk filmet

SZÁNTAI JÁNOS rovata

Családi ügyek, maffia-módra ..... 24. oldal

G-kulcs

MÜLLER HENRIETTA rovata

Akik zöldben látják a világot ..... 26. oldal

Hegyen-völgyön kul-túra

KÖLLŐ ZSOLT rovata

Aszfaltúton a legmagasabb pontig ..... 27. oldal

Pad alatt

Cimbi naplója ..... 28. oldal

Keresztretjtvények ..... 29. oldal

Cimbi képtára ..... 31. oldal

László Noémi

A láthatatlan ember

Ősszel csupa zene és szín
és köd és szél a táj.
Szeretnék ülni mozdulatlanul,
nem tenni azt, amit muszáj.

Ültömben inkább nem is látszanék,
csak a szoba derengene:
padló, plafon, falak
és üresen a szék,

támlája táján volna valami,
amiből olykor, ha valaki jó
belép, ki tudnék
bomlani.

Csillag István illusztrációja

DuplaFlorian avagy legényes a közelmúlttal

Az 1990 utáni román irodalom sok szempontból lendületet vett, és izgalmas szerzői vonulatokat termelt ki, de a gyermekeknek és fiataloknak szánt könyvek tekintetében talán még hátravan a java. Különösen igaz ez azokra a művekre nézve, amelyeknek a tinédzserkorúak lennének a célközönsége. Persze, azért akadnak olyan alkotások, amelyek, kisebb vagy nagyobb mértékben, fő témájként a gyermek- és kamaszkor éveit fejtik fel, és ha ezek az esztendők az 1989-es fordulat előttiéek, érdekes olvasmányt kapunk – magyar vonatkozásban erre az egyik nagyon ismert példa Dragomán György *A fehér király* című regénye. Ezek a művek a mai fiatal olvasó számára nemcsak lebilincselő történeteket kínálnak, hanem az ismerkedés lehetőségét is egy olyan – napjainkra helyenként hihetetlennek tűnő – világgal, egy eléggé közeli történelmi korszakkal, amelynek hatása mindmáig szerteágazóan érezhető (amint azt a *Cimborában* nemrég közölt, *Időutazás az „átkosban”* sorozat is tükrözte).

A román irodalomból két nagyon szemléletes példát említünk itt, Ovidiu Verdeş *Muzici și faze*, valamint Simona Popescu *Exuvii* című regényét (utóbbi magyarul *Vedlések* címmel jelent meg, és a *Cimbora* is közölt belőle részletet). A harmadik példa pedig mostani írásunk tárgya, a Filip Florian (1968 – magyarul két regénye is olvasható, a *Kisujjak* és *A király napjai*) és Matei Florian (1979) bukaresti testvérpáros *Băiuteii* című közös alkotása. Ennek címe egyszerre értelmezhető a „băieți” (‘fiúk’) szó játékos-becéző formájaként, illetve utal arra, hogy a regény főszereplői, a két szerző a bukaresti Băiuț sétányon laktak gyermekkorukban. A két író a közös könyvben egyféle irodalmi „adogatást” valósít meg, egyik fejezetet egyikük írja, másikat másíka, de természetesen ezek a darabok reagálnak egymásra, összekapcsolódnak, néhol feleselnek, miközben megrajzolják a szerzők gyermek- és kamaszkorának meghatározó helyszíneit, elmesélik annak markáns történéseit, bevezetnek az akkori idők

sajátos világába. Úgy teszik ezt – nagy mesélőkedvvel, humorral és iróniával, a sorok közt lüktető érzékenységgel, amely a komolyabb részműveket is előhívja –, hogy lényegében minden (valamikor) gyermek és tinédzser számára lényeges témákról beszélnek: az iskoláról, a játékról, a fociról, a szerelemről, az elégtételekről és csalódásokról, a szülőkkal való viszonyról, az otthonról, a tanulásról és tapasztalatszerzésről. Mélyen emberi dolgokról tehát, amelyek sajátos nosztalgiát is ébresztenek a szerzőkben, de ennek tárgya nem az a társadalmi-politikai korszak, amelyben a történések lejátszódtak, hanem a felnőtté válás megismételhetetlen tölte és tartalmú időszaka, amelyet a gyermeki képzelet kisebb-nagyobb hétköznapi csodákkal képes berendezni.

Idén szeptemberben a két szerző jelen volt Sepsiszentgyörgyön, a pulzArt összművészeti fesztivál meghívottjaként, és közönségtalálkozójukon elmondták: semmihez nem fogható élmény volt számukra megírni ezt a könyvet. Szívesen idézték fel azt a türelmetlen várakozást, amely megelőzte mindkettejük részéről a másik alkotói műhelyében épp készülő fejezet elolvasását, hogy láthassák: merre kanyarog a közös történet fonala, mi az, amit a másik fontosnak tart kiemelni, hogyan lehet erre „válaszolni” stb. Valószínűleg ez a dupla kíváncsiság és a kölcsönös empátia az, ami remek olvasmánnyá avatja a *Băiuței*-t – amint azt, reméljük, az alábbi részlet is igazolja.

(Zsoldos Z. Csaba)

FILIP FLORIAN – MATEI FLORIAN

A Băiuț utcai fiúk (Băiuței)

- részletek -

A Haza mint labodaleves (MATEI FLORIAN)

(...) Jobb pillanataiban Stănescu elvtársnő* mindannyiunk édesanyjaként viselkedett. Ilyenkor bársonyos mosoly jelent meg az arcán, mintha képzeletbeli cukorkákat osztogatna. Afféle lelki gólyamadár volt tehát, aki jobb híján nyakkendő sállyal* költött ki hosszú kotlás után a tojásokból. Csak annyi hibádzott a dologban, hogy a tojások vagy nem voltak megfelelően előmelegítve, vagy túlságosan is különböztek egymástól, mert egy-egy fióka szörnyen szófogadatlanra és féktelenre sikeredett. Elég volt egy pillanatnyi figyelmetlenség, s a Haza Sólymai* koszos, mosdatlan ördögfiókákká változtak, akik megeszik az ember idegeit. A napközi összes rejtekhelye közül a homokozó volt az, ami a maradék mosolyt is ráfagyasztotta az elvtársnő arcára. Amolyan dzsungel volt ez a homokozó, félbevágott gumiabroncsokkal határolt őserdő, amelyben a különféle, kis-, közép- és nagycsoportos törzseket az ördögre bízták az istenek, ők maguk meg visszavonultak horgolni valami szent helyre (például egy árnyékos padra), amely annyira védett volt, mintha nem is létezne. Istenek hiányában a homokozó négyszöge átváltozott miniatűr Hazává – forradalmakkal, kapzsi fasiszták* ellen vívott honvédó háborúkkal. A fasiszták

mindig a szomszédos homokozókból érkeztek, csupa ócsárló szó hagyta el a szájukat, piszkálták a dolgozó népet, mindazon derék bányászokat és alagútásokat tehát, akik arcuk verejtékével és karuk erejével fáradtak a közösség felvirágoztatásán. Minden mozdulat (példának okáért: ha valaki átlépte a gumiabroncs-határt) imperialista agresszióknak*, a békeszerződések megszegésének, a harcosok arcába dobott kesztyűnek számított, akiknek már csak annyi maradt hátra, hogy fegyvert fogjanak, és megállítsák az idegen hordákat.

Én például harcos voltam. Harcosként egyik legfontosabb feladatomban a kémek és gyanús elemek leleplezése volt, akik mindig álarcot viseltek, és mézes-mázos, képmutató szavakkal álcázták valódi szándékukat. „Nem adnátok kölcsön azt a vödöröcskét?”, mondták az ilyenek. Vagy pedig: „Ahá, ti kastélyt építetek!”. Magától értetődő volt, hogy egy olyan, szolid erkölcsi alapokon nyugvó ország, mint a miénk, soha nem fog kölcsönadni jöttmenteknek még egy vödörfület sem. A kastélyépítés pedig már-már államtitok részét képezte. Azokban az időkben olyan ádáz volt a konkurencia, hogy bárki, aki egy-egy többemeletes építményről kifecsegett valamit az ellenséges orszá-

goknak (törzseknek), árulónak számított, s el is nyerte méltó büntetését. A büntetésvégrehajrással én foglalkoztam. Rövid tanácskozás után az öregek tanácsa (azaz: a hat évnél idősebb kölyköké) kinyilatkoztatta, hogy – a tett súlyosságának függvényében – hány seggberúgás után részesülhet az illető bűnbocsánatban. A büntetés különféle lehetett – nem is annyira a seggberúgások számát, inkább a rúgások erejét és technikáját tekintve. Hogy érthetőbb legyek, el kell mondanom, hogy míg egy komoly vétséget bombarejű spiccrúgással toroltam meg, az enyhébbet legtöbbször csak egy formális csüdrúgással.

A háborúk ellenben kaotikusak és rövid lefolyásúak voltak. S nem azért, mert a harcosok nem tudták volna, hogyan lehet a legjobban betartani az ellenségnek, hanem főleg azért, mert szinte mindig akadt egy-egy berezelt kislány, aki elrohant az árnyékos padok felé, ahonnan már átkozódó elvtársnőcsapattal tért vissza. Ez mindig a háború és a szabadság és a nap végét jelentette. Visszatértek az istenek.

A homokozó zivataros történelmének legemlékezetesebb csatájára (amely után hosszú béke és bölcs

kormányzás következett) csupán a sors kiszámíthatatlan szeszélyéből került sor. Ki hitte volna, hogy a szakácsnőnek is lehet gyereke? S ki hitte volna, hogy azon a napon őt is magával hozza a napközibe? Ezekre a kérdésekre sosem fogunk választ kapni. Ami fontos: ez a lény, aki sandán, egy ragadozó tekintetével leste a homokozót, nem olyan volt, mint mi. Hanem iskolás. S nem is akármilyen iskolás, hanem negyedikes. Olyan volt – ha így jobban tetszik –, mintha Hunyadi János a Szovjetunió tankjaival és géppuskafészkével állt volna szemben. Egy fenyegető, felfuvalkodott Szovjetunióval, a ködös jövő iszonyatából előtermelt fenevaddal. Rövid kurjantással, amelytől belénk fagyott a szusz, átugrott a határon, mintha tényleg csak félbevágott gumiabroncsok álltak volna közöttünk. Egy pillanat alatt két fontos erődímenyünk tűnt el könnyörtelen teniszcipője alatt. Aztán egy egész város. Sok-sok áldozattal létrehozott civilizációnk homokvárként dőlt össze. S vigyorgása, megvető vigyorgása mintha azt mondta volna, hogy „én negyedikes vagyok, ti pedig napközisek, én negyedikes vagyok, ti pedig napközisek”. Akkor értettem meg,

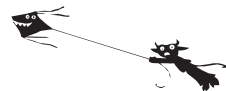
hogy bátorság és büszkeség nélkül nem lehet Hazát építeni. Végignézve sólyom-honpolgárain rémült és tehetetlen arcán, éreztem, hogy ereimben ott csörge-dezik Ştefan cel Mare (vagy Mihai Viteazul?) szabad-parasztjainak megátalkodott vére, akik Ojtoznál és Poszadánál szembeszálltak a németekkel. Határtalan gyűlölettel suttoztam magam elé: „eddig és ne tovább...!”. Ugyanabban a pillanatban, heves indulattal, doboló szívvel, vaskaromat és acélkezemet munkába állítva, föltaszítottam a támadót. S mint valami boldog álomban, elnyomott népem üdvívalgásától kísérvé láttam, hogy a gúnyos vigyor lehervad a szájáról, saroka belebotlik a gumiabroncsba, s hatalmas, negyedik osztályos pionírteste elvágódik a földön. Röviden: betörtem a fejét, mert még az ő leigázó koponyája is gyengébb volt, mint a homokozón túli aszfalt. Talán mondanom sem kell, hogy rögtön kereket oldott.

Isten útjai kiszámíthatatlanok (FILIP FLORIAN)

Édes a béke íze. Mint a törökméz. S a felnőttekkel vívott háborúban mindig eljön az a nap, amikor (több száz, lövészárokban és fronton töltött nap után, rohamok, rajtaütések, visszavonulások, erőltetett menetelések, bekerítések és átszervezések után, amelyek mind-mind keserűek, mint a citrom vagy a kajszibarack) minden gyerek fölfedezi, többnyire csak véletlenül, hogy édes a béke íze. Attól a perctől kezdve az eltökéltség és a bátorság csikorogni kezd, a hadakozó szellem elpuhul, egyre több, szilárd pilléreken nyugvó híd épül az ellenség felé, s a dolgok önkéntelenül is a jóindulat és a fegyverszünet irányába mozdulnak el. Attól a perctől kezdve Matilda virágcserepét nem kötjük madzaggal az ajtókilincshez (hogy ajtónyitásnál lerepüljön a kovácsoltvas állványról és darabokra törjön a folyosón), a Ciocan családnak se kell macskaszarba lépnie a lábtörlőn (persze, ők se kobozzák el többé a labdát, félbeszakítván így a Bäiuţ utcaiak emlékezetes meccseit), More bácsi is nyugodtan várhatja a postáját (mert többé nem tömjük tele a postaládáját sárral és gilisztával). Milyen jó érzés gond nélkül lépni be a D 13-as tömbház D lépcsőházába! Nem kell többé kiguvadt szemmel lopakodni, nem kell többé fület hegyez-

ve lábujjhegyen járni. Milyen jó tudni, hogy semmiféle veszély nem leselkedik rád, nyugodtan mehetsz fel a lépcsőkön, a kezicsókolommal, jónapotkívánokkal és a normális válaszokkal sem kell spórolnod, ha szomszédoddal találkozol.

Efféle nyugodt időszakokban, mikor a fegyverek szegre akasztva pihennek, mikor a katonai stratégiákat por lepi, a sáncerődítmények pedig átmenetileg kiürülnek, korábban elképzelhetetlen dolgok is megeshetnek az emberrel. Például én, Filip, aki korábban anyai dührohamot okoztam Constantineascának a lépcsőházban döngő lépteimmel, mikor ötösével ugrottam át a lépcsőfokokat, mikor fülrepestő hangon döngettem a vaskorlátot stb., mondom, én, aki az idegösszeomlás szélére sodortam szegénykét kiállhatatlan válaszaimmel, s aki anyai gerillaakcióval keserítettem meg az életét, ezernyi szitkot és átkot kapván tőle cserébe, nem beszélve a pofonokról, vesszőről és nadrágszíjkúráról, amiket miatta kellett elszenvednem, én, Filip, egy pompás, tavaszi napon bekopogtam Constantineasca nénihez, és vésőt, kalapácsot, csavarhúzókat kértem tőle. Néhány perccel múlhatott dél, épp iskolából mentem haza (a harmadik évharmad kezdete volt), éreztem,

hogy összepisilem magam, majd' szétrobbant a húgyhólyagom, de sehogy se tudtam kinyitni az ajtót a nyakamban lógó kulccsal. Percekig kopogtam az ajtón, majd hangosan, ökölrel döngöttem, anélkül azonban, hogy szándékomban állt volna újrakezdeni a harcot a felnőttekkel, végül a Cristache család szegfűi közé, egy csorba, lila zománcú fazékba végeztem el a kisdolgot. Senki nem vette észre, mit csináltam, ezért megettem egy almát, amit a táskámban találtam, lézengtem egy darabig a lépcsőházban, majd arra az elhatározásra jutottam, hogy feltöröm a yale-t. Betörőnek lenni izgalmas dolog, még akkor is, ha csak a saját lakásodba törsz be. Olyan érzés tölti el közben az embert, mint amikor a hön áhított savanyúkáposztát ropogatja a halvához hasonlatos, émeletítően édes időszakokban. Constantineasca nem kérdezte, mire kellene nekem a szerszámok, sem azt, hogy mikor szándékozom visszavinni őket, hanem nagylelkűen (elvégre a békének ára van!) átnyújtotta nekem a kért dolgokat, mire én fölrohantam a negyedikre, s teljes erőből döngölni kezdtem az ajtókeretet, ahol a zár nyelvét sejtettem. Minden figyelmemet a betörésre összpontosítottam, a véső már az ajtórésben állt, fülsiketítő volt a zaj, az egész lépcsőház zúgott, mint valami üzemcsarnok, mikor váratlan fordulat állt be zárfeltörési kísérletemben: bentről csodálkozó női hangot hallottam, „van ott valaki?“, kérdezte a hang, majd kinyílt az ajtó, s ott állt előttem anyu, a világ legártatlanabb kifejezésével az arcán. Háta mögül egy alacsony, köpcös, mezítlábás bácsi, khaki izomgingben és alsónadrágban, mosolyogva integetett.

Akkor és ott, abban a déli (és tavaszi) órában, miközben majd' kiugrott a szemem az éhségtől, megértettem, hogy a háborúnak rengeteg ismeretlen arca van, ott is front nyílhat, ahol nem is sejtettem (tehát épp a mi konyhánkban), hiszen az az illető, akit mint ha egy fiktív felhőből dobtak volna alá ejtőernyővel (elvégre felhőtlen volt az ég), egyáltalán nem kismiska volt, hanem nagyon is képzett harcos. Elnézve anyámat, aki karton szoknyát és téglaszínű blúzt kapott magára, és az idegen alakot, aki katonai egyenruhába bújt, vállapján három csillaggal, semmi mást nem tudtam tenni, csak szárazakat nyeltem. S csodálkozva fedeztem fel, hogy a háború íze nemcsak savanyú lehet, mint a citrom vagy a kajszibarack, hanem keserű is, mint az Algocalmin.

A Bäiuț utcai langyoska háború után, amely végül is azzal végződött, hogy az ellenfelek érzelmileg kö-

zel kerültek egymáshoz, a mi konyhánkban valóságos hidegháború tört ki. Hosszú lejáratú, komplikált, aljas háború, amelyben végül mindkét fél elhasználdik. S nemcsak azért, mert a konyha kölykei jobban szerették a limonádét és a cseresznyeszilvát, mint az Algocalmint. Hanem azért is, mert fejünk fölött ólomként függtek bizonyos elvek. Az agresszorral vívott ütközetekről nem is beszélve. A katonatiszt – akit Matei öcsém bácsinak keresztelt el, akit Uca (az Ellenállás egyik harcosa) *Tábornok*nak nevezett, de akit nagyapa figyelemre se méltatott, s akit Didi nagybácsi is csak a megvető *Azazizé* névvel illetett –, szóval a katonatiszt igyekezett túljárni a Florian testvérek eszén, hátha csökkenteni tudná éberségüket. S mindezt saját laktanyájukban, a 40-es számú lakrészben. Mi viszont, fiúk lévén, tehát afféle fiatal pulykák, saját lebernyeggel, tollazattal és ösztönökkel, egy percre sem hagytuk egyedül anyuval, míg el nem nyomott az álom. Szóval bevettük magunkat a konyhába, ahol viszont hideg volt, kegyetlen hideg, elvégre hidegháború zajlott arrafelé. Ami engem illet, én folyton magáztam az illetőt, nem mintha respektáltam volna, hanem hogy fölfogja végre: bármit csinálhat (pedig még fejre is állt volna szegény, sőt, üveggolyót is nyelt volna, hogy bár egyszer letegezzem), számomra örökre ellenszenves

idegen, agresszor marad. Ami őt illeti, egy csöppet nem érdekelte az életem, ezért meggyőződés nélkül, csak hogy csináljon valamit, néha megpróbált beültetni engem valamiféle képzeletbeli iskolapadba, s mivel úgy képzelte, hogy a matematika és az irodalom a kisujjában van, folyton ezekkel nyaggatott. Miután kiélvezkedte magát, cigarettára gyújtott, élvezkedett még egy kicsit, majd kékre-zöldre változott az arca, és töltött magának egy kupicával, mert rájött, hogy az asszony, mármint anyu, még mindig nem tanult meg főzni, és multivitaminokkal tartja életben a gyerekeit. A háború ideje alatt mindvégig megpróbált leszámolni a 40-es lakrész kisebb és nagyobb burzsoá maradványaival (vagyis velünk, gyerekekkel), sőt, anyu egész családjával is, de meg vagyok győződve, hogy amikor hosszú időre bezárkódott a fürdőszobába, Pelican tintát lótt be magának, hogy ő is hasonljon egy kicsit a kékvérűekhez (vagyis hozzánk). Meglehetősen bizonytalan vagyok ugyan a fürdőszobai történéseket illetően, de a sejtelem azért sejtelem, az igazság pedig igazság. Egy dolgot bizton állíthatok: mikor bementem utána a fürdőszobába (és mindig be kellett mennem, különben elkéstem volna az iskolából), meglehetősen furcsa illatok terjengtek odabent.

Hidegháborút, ahogy a kortárs történelem be is bizonyította, nem szuronyos rohammal lehet megnyerni,

hanem kitartással, ravaszsággal és látszólag ártalmatlan támodásokkal, akár a sakkban, amelyeket csak azért lép meg ma az ember, hogy holnapig belekábuljon a gondolkodásba az ellenség. Sajnos, el kell ismernem, a Florian testvérek nem nagyon tudtak ilyen regiszteren játszani. Annyi örvénnyel körülöttünk (én például, a Băiuț utcai fegyverszünet aláírása után, boldogan fedeztem föl az A lépcsőház előtti pad diszkrét báját, ahol a gesztenyebarna hajú, kövérkés kislány, Monica gyakorolta a csokolózás pedagógiáját; Matei pedig, fontos ember lévén a napköziben, szintén „rengeteg problémával küszködött”), nem igazán értünk rá álnok stratégiákon gondolkodni vagy hosszú lefolyású háborúra rendezkedni be. Matei belepisilt ugyan a tiszt úr ellenzős sapkájába (arra a páratlan következtetésre jutva, hogy a Haza tulajdonképpen éjjeliedény), az én erőmből viszont csak apró piszkálódásokra futotta. Például amikor hozzánk telefonált, úgy tettem, mintha nem hallanék semmit, elváltoztattam a hangomat, és azt válaszoltam, hogy téves hívás, vagy pedig – miközben kávécsészével egyensúlyoztam – megbotlottam, hogy a kávé a nadrágjára vagy a cipőjére loccsanjon. (...)

Egy esős délutánon megértettem, hogy elveszítettük a hidegháborút. Anyu jött be a szobámba (apu volt szobájába). A szőnyegen elnyúlva olvastam, anyu leült az ágyra, egy darabig az orosz író regényéről beszélgettünk, majd a sötét viharfelhőkről, megkérdezte, hogy kérek-e még tejberizet, mire elmondtam, hogy két adagot már elpusztítottam, végül közölte, hogy születni fog még egy testvérkém. Ki hitte volna, hogy a vereség is ilyen szép tud lenni?! Mint anyu.

Lövétei Lázár László fordítása

(A csíkszeredai Bookart Kiadónál megjelenés előtt álló kötetből)

- * *elvtársnő* – a nők hivatalos megszólítása a kommunista rendszer alatt
- * *sólymok, Haza Sólymai* – óvodáskorúak számára létrehozott szervezet az 1990 előtti Romániában, amely, a hivatalos ideológia szerint, utánpótlást nevelt a kommunista párt számára
- * *fasiszta* – a 20. század első felében több európai államban (Olaszország, Németország stb.) uralkodó erőszakos, zsarnoki politikai ideológia; itt a szó elnyomókat jelent.
- * *agresszió* – erőszaktevés

André Gide és egy be nem vallott „hőstett” emléke

André Gide (1869–1951) kortársa és barátja volt az előző lapszámunkban bemutatott Julien Green-nek. Gide nagypolgári családban született, édesanyja gazdag rouen-i (Normandia, Franciaország északi része) polgárcsaládból származott, apja egy provence-i (Dél-Franciaország) protestáns család sarja. A család többnyire Párizsban tartotta főhadiszállását, az ünnepeket, vakációkat felváltva Normandiában és Provence-ban töltötték.

Az esős Normandia és a napfényes Provence két külön világ, amint a két család is az. Gide, az író előszeretettel fogja majd erre az életrajzi mozzanatra azt, hogy képtelen választani, megállapodni önmagával; ahogyan nem tudott választani a két vidék között, nem tudott csak az egyikkel azonosulni, ugyanúgy képtelen volt egyetlen írói magatartás, világlátás vagy stílus mellett lehorgonyozni, minden könyvében egy kicsit a korábbiak ellen dolgozik: „Semmi sem különbözik job-

ban, mint e két család; semmi sem különbözik jobban, mint Franciaország e két tartománya. Sokszor az a meggyőződésem, hogy azért kellett nekem írnom, mert csak ezáltal békíthettem össze ezeket az olyannyira különböző elemeket.”

Könyvei révén, beleértve a nem kimondottan önéletrajzi írásokat, a regényeket, elbeszéléseket, drámákat, rendkívül sokszínű és zavarba ejtően ellentmondásos önképet valósít meg Gide. Legrészletesebben a *Naplóban* és a *Ha nem hal el a mag* című csonka önéletrajzában mesél magáról. Az alábbi részletet az utóbbiból választottuk. Ebben a tömör egyszerűséggel elmesélt történetben semmi különös és főleg semmi ellentmondásos nincsen, olyan esetet idéz fel, amilyen bármelyik gyermekkel megtörténhet. Gide, a bonyolult, sokszor mesterkélten kifinomult író néha éppen egyszerűségével lepi meg az olvasót. Az ajtó részébe szorult régi üveggolyó felfedezése banális, mégis felkavaró történet.

Részlet André Gide HA EL NEM HAL A MAG című önéletrajzából

Mielőtt velem együtt (az író nagymamájáról van szó – ford. megj.) elhagynám Uzèst, beszélni szeretnék a kamra ajtajáról, amely az ebédlő végében volt. Volt ezen a rendkívül vasos ajtón egy úgynevezett gyantafészek vagy pontosabban egy ágkezdemény, amely a deszkában maradt. Az ágdarab kiesett, és helyében az ajtó falában egy kisujj vastagságú kelek lyuk keletkezett, amely ferdén, felülről lefelé helyezkedett el. A lyuk aljában valami gömbölyű, szürkés, sima felületű dolog látszott, ami nagyon felcsigázta a fantáziámat:

– Szeretné tudni, mi van ott? – kérdezte Rose asztalterítés közben, látva: rettentő igyekezettel próbálok bedugni az ujjam a lyukba, hogy elérjem azt a valamit. – Egy üveggolyó, amit édesapád csúsztatott be, amikor annyi idő volt, mint te, és azóta senki sem tudta kivenni onnan.

Ez a magyarázat kielégítette kíváncsiságomat, ugyanakkor még jobban lázba hozott. Mindig visszatértem a golyóhoz; kisujjamat bedugva éppen elértem, de hiába próbáltam kipiszkálni, mindig körbeforgott, és a körömöm idegesítő percegéssel csúszkált sima felületén...

A következő évben alighogy megérkeztünk Uzèsbe, újrakezdtém a kísérletezést. Marie és a mama gúnyolódásával dacolva szándékosan nagyon hosszúra növesztettem a körömöt kisujjamon, így könnyűszerrel be tudtam csúsztatni a golyó alá. Egy hirtelen pöccintés, és a golyó már ott is volt a kezemben!

Az első szándékom az volt, hogy kirohanok a konyhába és eldicsekszem győzelmekkel; de amidőn meghánytam-vettem magamban, hogy mekkora dicsőretre számíthatok Rosa részéről, arra jutottam, hogy ez bizony vékonyka lesz, és ez megállított. Egy darabig ott álltam az ajtó előtt, kezemben a szürke üveggolyóval, amely most már ugyanolyan volt, mint a többi üveggolyó, nem volt semmi különös benne, amikor már nem volt beszorulva megszokott helyére. Teljesen hülyének éreztem magam és lelkiismeretfurdalásom volt szerencsétlen hőstettem miatt... Szégyenkezve csúsztattam vissza a golyót a helyére (talán még most is ott van), és nekiláttam levágni a körömöm anélkül, hogy bárkinek is eldicsekedtem volna a bravúrommal.

(Si le grain ne meurt, 1929. Fordította: Szőcs Imre)

Amikor a mese tanít

Korábban beszéltünk már arról, hogy a középkori vallásos ember szívesen hallgatta az olyan tanulságos történeteket, amilyenek az állatmesék voltak. A középkor másik kedvelt története az *exemplum* volt. Mi az exemplum? Tanulságos példa, példabeszéd, példázat, amelyet az erkölcsi tanítás, a vallásos nevelés, a meggondolkoztatás szándékával adtak elő. Népszerűek voltak az ó- és az újtestamentumi történetek, valamint a hindi, az indiai szanszkrit irodalomból (a *Pancsatantra* nevű gyűjteményből), a mohamedán vallásból, a görög és a latin irodalomból kölcsönzött történetek. Virágkoruk Európában a 7–15. század közé tehető. Közel 300 gyűjteményben mintegy harmincezer példázat volt forgalomban. Ebben az időszakban nekünk magyar nyelvű szóbeli kultúránk és latin nyelvű írásbeliségünk volt.

Magyarországon – akárcsak Európa más országában – a 16–17. század a vallásos élet megújulásának kora volt, a protestáns vallási reformok (lutheranizmus, kálvinizmus, presbiterianizmus, puritanizmus), valamint a katolikus vallás megerősödésének, a katolikus ellenreformációnak az ideje. Az elvont teológiai gondolatok közérthetővé tétele érdekében a prédikátorok szívesen vettek igénybe meggyőző, szemléletes és emlékezetes történeteket, amelyek a prédikációból kiszakadva független életet kezdtek élni. Egyik részük beépült a szájhagyományba.

A magyar exemplumoknak csupán bizonyos része származik az európai repertoárból, másik részük sajátosan magyar eredetű.

Temesvári Pelbárt ferences szerzetes és prédikátor volt (Temesváron született 1435 táján). Prédikációiba előszeretettel szőtte bele az európai és a magyar szentek történeteit, példázatait. Latin nyelvű műveit szívesen olvasták és idézték. A kutatók többszáz exemplumot eredeztetnek tőle. A másik népszerű gyűjteményünk, a *Gesta Romanorum* magyar fordítása az 1200-as évek végén keletkezett kéziratban, nyomtatása 1472-ben következett. Római és bibliai történetekből épül fel. Az 1600-as években többször fordítottak belőle magyar nyelvre, ezek a történetek több kiadásban láttak napvilágot, a prédikátorok gyakran idézték.

A 16–17. század exemplumai nagyon változatosak voltak. Tanító és nevelő szándékkal mesélték az

olyan bibliai történeteket, mint a bűnbeesés (Ádám és Éva), az első testvérgyilkosság (Káin és Ábel), a nyelvek zúrzavara (Bábel tornya), a hitetlenek pusztulása (Szodoma és Gomora), a küldetése elől menekülő keresztény megtérése (Jónás a cethalban), a tékozló fiú, Júdás árulása. A görög mitológiából idézték fel az büntetést szenvedő Atlasz, Tantalosz, a Danaidák, Prométheusz, továbbá a trójai faló történetét, a történelemből pedig Nagy Sándor és a Rómát felégető Néró tetteit. Népszerű volt az ördöggel cimboraságba lépett Fauszt esete, az állatmesék közül pedig a farkasra bízott bárány, a róka és a gólya vendégeskedése, a szőlő után áhítózó róka története.

Az alábbi történet a középkor kedvenc példázata, egy indiai legendából ered. Magyar fordítása a Kazinczy-kódexben őrződött meg, amely 1526–1541 között keletkezett. A korszak nyelvének régiességét mi is könnyen megtapasztalhatjuk. Avenirt, a hindu pogány királyt Jozafát nevű fiúgyermek születésekor arra figyelmeztetik, hogy az hajlamos keresztény hitre térni. A király igyekszik minden idegen

hatástól megóvni fiát, ezért eldugott helyen fényes palotát épített számára. A jóslat azonban beteljesedik. A felserdült királyfi kastélyába kereskedőnek öltözve belopakodik a térítő keresztény szerzetes, Barlám, s az ő tanításai hatására előbb Jozafát, majd az apja is keresztény vallásra tér. Az unikornis történetét Jozafát az őt megtérítő remete szájából hallotta (megtalálható az előbb említett *Gesta Romanorum*ban is). A jelképes történet megfejtése a következő: „Az egyszarvú a halált példázza, amely mindegyre üldözi az embert, és meg akarja ragadni; a verem pedig a minden gonosszággal teli világ. A bokrocska: kinek-kinek az élete, melyet az éjszaka és nappal órái, mint egy-egy fehér és fekete egér, szüntelenül rágnak, és közeledik az elszakadáshoz. A négy kígyó a falban: a négy elemből álló emberi test, melyek szétbomolván, az emberi test eresztékei széthullanak. A rettenetes sárkány a pokol szája, mely mindenkit el akar nyelni; a gallyacska édessége a világ csalárd élvezete, mely félrevezeti az embert, hogy legkevésbé se lássa saját veszedelmét.”

Az unikornis vadról és az verömbé esött emborról

Az kik az testi gyönyöröségöket kívánják, és az ő lelkeket éhvel hagyják meghalni, ezek hasonlatosak az egy embörhöz, ki mikoron futna az unikornis vad előtt, hogy ütöle meg ne marattatnék, egy nagy verömbé el-bé esék. És hogy az verömnek fenekére ne eshetnék, egy kis bokrot kezeivel megragada, és lábait elomlott likakba el-béveté. Tekintvén kegig az bokornak gyökerére, láta két egereket, kiknek egyike fehér vala, a másik fekete, az bokornak gyökerét szönetlen rágnia, úgy, hogy immár az bokor rokon közel vala

elszakadáshoz. Az verömnek fenekén kegég láta egy rettenetös sárkányt, tizes lehelletet torkából bocsátván és megtátott szájával üt megmarnia kívánván. Az likakból kegéglen, kikben lábait vetötte vala, láta négy mérges kígyókat kitekerödvén. Felvetvén kegég szömeit az bokornak tetejire, melyet megragadott vala, láta onnétan egy kiseded mézet lecsöpögnie. És íme ez bolond embör elfeledkezvén az sok nyavalyáktól, kikben vettvén maga, adá úmagát teljességgel az kiseded méznek megköstölására.

Az unikornis a mítoszok és a legendák állata. Lóalakú teste van, homlokán hosszú szarv. Lakhelye India vagy Afrika. Széztúzott szarvának porát gyógyító erejűnek tartották, ezért az állat a gyógyszertárak egyik jelképe volt. Az erdélyi Kornis nemesi család a címerében örökölte meg.

Dömötör Ákos *A magyar protestáns exemplumok katalógusa* címmel gazdag gyűjteményt állított össze példázatokból (Budapest, 1992).

Gyermeksors a történelem korszakaiban és kultúráiban

„Az egész gyermek olyan, mint egyetlen érzékszerv, minden hatásra reagál, amit emberek váltanak ki belőle. Hogy egész élete egészséges lesz-e vagy sem, attól függ, hogyan viselkednek a közelében.” (Rudolf Steiner)

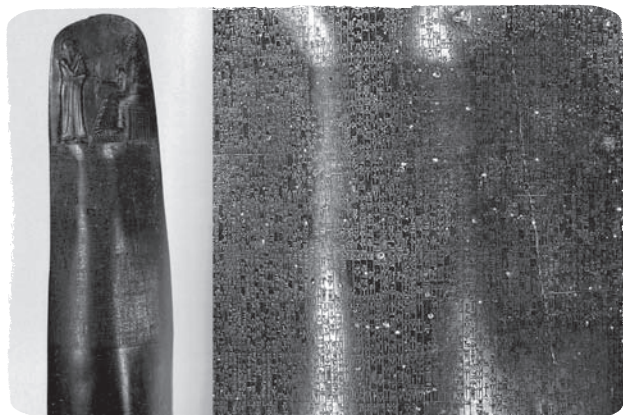
Az ókori Kelet

Már a világ első ismert írott forrásaiban is találkozhatunk a gyermekek életével kapcsolatos törvényekkel, előírásokkal.

Nemcsak a törvények, hanem irodalmi alkotások, mitológiai rítusok, beavatási szertartások, gyermeket ábrázoló képek, tárgyi emlékek is fontos információk forrásai ebben a tekintetben.

Az ókori Egyiptomban is tisztában voltak azzal, hogy a gyermek fő tevékenysége a játék. A játékszerek akkor általában a felnőttek használati tárgyainak, munkaeszközeinek kicsinyített másai. A gyermekek ezekkel gyakorolták a felnőttkori tevékenységeket.

Hammurapi törvényoszlopa: „Ha egy fiú megüti az apját, vágják le a kezét.”

Kiskorukban a gyermekekre nem sok gondot fordítottak. Olcsó táplálékokkal – papirusznövény szárával, mocsári növények gyökerével – etették. Származástól függetlenül, a meleg időjárás miatt, a gyermekek nagyrésze ruhátlanul járt, míg elérte az ifjúkort. A legfontosabb dolguk az volt, hogy minél hamarabb felnőtté kellett válniuk. Az ifjúkor elérése azt jelentette, hogy a felnőtt élet szabályai szerint kellett viselkedniük. A legnagyobb dicséretnek az számított, ha egy ifjú művelt férfiként viselkedik, beszél: szabatosan, választékosan.

Az úri ifjak nevelése a palotában történt, együtt a fáraó gyermekeivel. Ez azt a célt szolgálta, hogy bensőséges kapcsolat alakuljon ki a trón várományosa és a leendő alattvalók között. A lánygyermekek is részesültek udvari nevelésben. A szegényebb családok gyermekei számára kiugrási lehetőséget az írnokeképzés jelentett. Az állami adminisztrációnak nagy szüksége volt nagyszámú írástudó rétegre.

Egyiptomi gyermekjátékok / Forrás: kerikata.hu

Kialakult az intézményes írnokeképzés, az „írnokek iskolája”. Itt sajátították el a tanulók az írásjeleket, a hieroglifákat. Az „írnokeképzőkben” szigorú nevelés folyt, ennek fő eszköze a verés volt. Ha az ifjú engedetlen volt, további kemény fegyelmező eszközöket vetettek be, kalodába zárták vagy lábait összekötötték.

A tanulás lehetősége elvileg a nőket is megillette, de ritka volt, ha egy lány magasabb műveltségre tett szert. Ez

V. Szeneb és családja Kr.e. 2500 körül – Kairó, Egyiptomi Múzeum

A gyermek II. Ramszeszt ábrázoló dombormű, Kr.e. 1279-1213 – Párizs, Louvre

Fogadalmi agyagtábla a Kr. e 25. századból. Ma a párizsi Louvre-ban látható

töbnyire az uralkodó osztály kiváltsága volt. A köznép fiai – ha írni, olvasni nem is tanultak meg mind – szert tettek bizonyos praktikus műveltségre, amelyet a hétköznapi életben hasznosíthattak: a rabszolgákkal bánni, gazdálkodni. A tanultság, a műveltség előjoga csak a szabadokat illette meg. A rabszolgák mindezekből nem részesülhettek.

„A gyermek füle a hátán van: csak akkor hall, ha megverik.” (közmondás)

Mezopotámiában az alapképzést a gyermekek számára a „tábla háza” (Édubba) nyújtotta. Itt sajátították el az írást (ékírás), olvasást, számolást már egész kicsi (4-5 éves) kortól. A magasabb műveltség megszerzésének helyszíne a „bölcsség háza” (Bét mummi) volt.

Régészeti leletekből ismerjük a korabeli iskolák felszerelését. A gyermekek agyagpadokban ültek, szorosan egymás mögött, és agyagtáblákra írtak. Ha a tanuló hibázott, megnevésített ujjával kitörülhette, kijávitotta a hibás jelt.

A Halottak Könyvét ábrázoló papiusz Kr. e. 1400 körül – Kairó, Egyiptomi Múzeum

A szigorú fegyelmezésről tanúskodik a következő idézet:

„... a tábla házába mentem.

A tábla házában a felvigyázó rám szólt: *‘Miért késtél el?’* Megijedtem, hevesen vert a szívem.

Mesterem szeme elé kerülve földig hajoltam. A tábla házában atyja kikérdezte táblám, elégedetlen volt velem, és megütött. Majd a leckével buzgólkodtam, a leckével kínlódtam.

Mikor a mester a tábla házábanak rendjét ellenőrizte, a nád-pálca embere rám szólt:

‘Az utcán körül kell nézni, ruhád nem szabad elszagatni!’, és megütött.

A tábla házában atyja teleírt táblát tett elé, a tanterem embere rám szólt: *‘Írjátok!’*

Táblámat kézbevettem, táblámat írtam, de volt, amit nem értettem rajta, amit kiolvasni sem tudtam. Ekkor a felügyelő rám szólt:

‘Engedélyem nélkül miért beszélgettél?’, és megütött; a felügyelő rám szólt:

‘Engedélyem nélkül miért hajlogattál?’, és megütött; a szabályzat embere rám szólt: *‘Engedélyem nélkül miért álltál fel?’*, és megütött; a kapu embere rám szólt:

‘Engedélyem nélkül miért mentél ki?’, és megütött; a bot embere rám szólt:

‘Engedélyem nélkül miért nyújtogattad a kezéd?’, és megütött; a sumer nyelv embere rám szólt:

‘Hibásan mondasz a sumert!’, és megütött; mesterem rám szólt:

‘Kezedet nem jól tartod!’, és megütött.

Az írnoksorsot megutáltam, az írnoksorsot meggyűlöltem.”

(Komoróczy Géza *A sumér irodalom kistükre* című könyvéből)

A kis Végtelenség oszlopa avagy eget a földhöz

A szín-téren a MONOTREMU kortárs művészeti duó (alakult 2010-ben Marosvásárhelyen, Romániában)

A sepsiszentgyörgyi **Városimázs Iroda** a **Magma Kortárs Művészeti Kiállítótérrel** karöltve a **pulzArt** összművészeti fesztivál első kiadásán (Sepsiszentgyörgy, 2013. szeptember 5–8.) azt a feltörekvő, **MONOTREMU** álnevű fiatal marosvásárhelyi alkotópárost is vendégül látta, amelynek tagjai már bemutatkozhattak munkájukkal a kultúra iránt fogékony sepsiszentgyörgyi közönségnek több Magmás esemény kapcsán.

Ezúttal a *Brâncuși-workshop* című műhelymunkával jöttek. A világhírű román szobrász életútjáról tartottak képes előadást a kiállítótér

munkatársai vezényletével, majd Constantin Brâncuși két monumentális művének miniatúr, fából készült másolatának darabjait kínálták fel a részt vevő, mintegy tíz (3–12 éves) gyermek számára, hadd rakják és színezzék azokat kedvük szerint, játékosan fellazítva ezáltal a befogadó és a felmagasztalt műtárgy közti kapcsolatot. Mint kiderült, a gyermekek először találkoztak Brâncuși nevével, de a munkák között szerencsére már akadt ismerős darab is. Megtudhattak egy-két fontos információt a művész életútjáról, hogy milyen szerény körülmények között nevelkedett, mennyire tehetséges fiatal volt, hogy aztán felnőtt korára elgyalogoljon Párizsba, a művészeti világ központjába. Egy évig tartó utazás volt ez. Láthattunk képet a Pompidou Központban berendezett Brâncuși-műteremről is, a gyermekek helyel-közzel felismerték a végtelenség lecsupaszított szobrokban a Fókát, a Halat, a Kakast. Lepörgött még a Csók kapuja, a Hallgatás asztala, a Végtelenség Oszlopa – ez utóbbi, eget a földdel össze-

kötő elemről, formai ismétlődéséről a kilégzés-belégzés ritmusa jusson eszünkbe, mondja maga Brăncuși.

Monotremuék számára ihletően hatott az alkotó egy másik mondása, amely szerint munkáit parkokban és nyilvános kertekben látná a legszívesebben, hogy a gyermekek szabadon játszhassanak velük, rajtuk, mintha azok földből kinőtt természeti elemek lennének, nem tudván, hogyan kerültek oda, miért, ki készítette őket. Érezzék fontosságukat, melegségüket, mintha a Természet lelkének részét képeznék. A munkafolyamatot dokumentálták, a sokszínű végeredmény a Magma-gyűjtemény részét képezi majd, ez derül ki a román alkotópáros projektleírásából. A <http://minitremu.tumblr.com/> címen megtudhatjuk róluk, hogy Minitremuanon-profit egyesületük neve, projektjük céljai között szerepel, hogy gyermekközelsé-

ben egy használaton kívüli, kb. 2x2 m területű, utcára nyíló, izgalmas tér volt a várban. A hely fiatal, kortárs művészek munkáinak bemutatása révén töltődött fel tartalommal. Pontosabban egy héten keresztül egyesítés kiállítások, performanszok zajlottak ugyanabban a kis térben és az utcán. Ő akkor egy fotósorozatot állított ki. Meglepetésünkre több száz kíváncsiskodó látogatott el ezekre az estékre.

Tíz évvel később találkoztunk újra. Ma párjával dolgozik együtt, kisfiuk egyidős Minitremu-projektjükkel. A kis szőke junior is ezerrel jelen van ezeken a kortárs művészeti eseményeken! Marosvásárhelyen élnek, a kortárs művészeti élet szervezésével (Welcome Home projekt, B5 Studio) azóta is foglalkoznak. Mint művészek, kritikai élű műveket hoznak létre a videó, objekt, installáció műfajában. Kiállítottak már fontosabb helyeken, mint Bécs, Bukarest, Kisinyov, Marosvásárhely, Szében, Sepsiszentgyörgy. Termékeny, mozgékony, közvetlen

emberek. Több idegen nyelvet is beszélnek, szakmai szempontból is naprakész a Monotremu. Pályájuk felfele ível, fogunk még hallani róluk, ebben bizonyos vagyok.

hozzák a művészetet. Olvashatunk más terveikről, meg az is kiderül, hogy ezek a Brăncuși-darabok megrendelhetőek tőlük.

A Monotremu hölgy tagját Temesváron ismertem meg a 2000-es években. Kollégák voltunk az egyetemen, festészetet tanult, de akkoriban a fényképészet iránt is érdeklődött. Összebarátkoztunk, kiállításokra, táborokba jártunk, közös erővel próbáltunk eseményeket szervezni. Barátaimmal 2002-ben egy „night shot series” című projektet dolgoztunk ki, ami lényegé-

Nevezetes filmtörténeli események hirdetői

A Cinematographe Lumière első előadását hirdető plakát (1895)

A legelső filmplakát: az első burleszk, A megöntözött öntöző plakátja (1895)

Zenekari muzsikával aláfestett filmvetítés az Edison „nagy csodáját”, a vitaszópot hirdető plakáton (1896)

Az Európát és Amerikát behálózó Pathé filmirodalom katalógusa, borítóján jelképükkel, a gall kakassal (1920)

Sátori Lipót festőművész szecessziós stílusú plakátja a némafilmek korából (1818)

Az első hangosfilmben még fehér színészek kellett játszania a néger dzsesszénekes szerepét (1927)

A mozi mint vásári látványosság egy múlt század eleji képeslapon (1911)

Az 1930-as évek filmvígjátékainak legkedveltebb sztárjai, a Marx testvérek (1935)

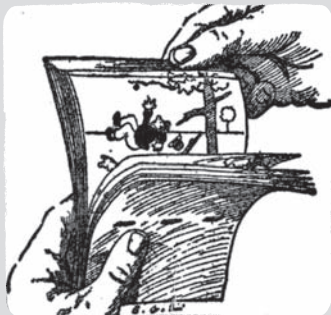

A mozgófénykép-színház története

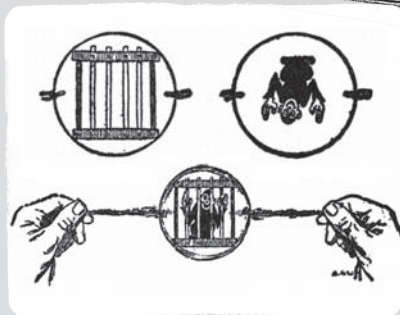
*S mert a Berta, s mert a Berta nagy liba,
Hát elment a mozi-mozi-mozi-moziba.*
(Heltai Jenő: Dal a moziról, 1907)

A franciaországi Chauvet-barlang sziklarajzain az őskori művész több szarv felrajzolásával érzékeltette a mozgást 25-30 000 évvel ezelőtt

A mozgás illúzióját keltő legkorábbi játék a kineográf (pörgetős füzet, hüvelykmozi) volt, lapjain egymást követő mozdulatok sorát ábrázoló képekkel

A „forgó csoda” (taumatrop) korongjának két oldalára rajzolt képek az átló körüli forgatáskor egybeolvadni látszanak (például: a majom a rács mögé kerül)

Forgó csoda, bűvös korong, csodadob és társaik

Az 1800-as években teljesült a mozgás ábrázolásának régi vágya. Megszülettek a mozi ősei, a mozgás illúzióját keltő optikai eszközök, és megtörtént a „csoda”: az állóképek alakjai „életre keltek”.

Optikai játékok egész sorát találták fel, amelyek – mint nevük is bizonyítja – bámulatba ejtették szemlélőiket. Megszületett a „forgó csoda” (taumatrop, 1824), a már Isaac Newton által leírt, de el nem készített „életkerék” (fenakisztozkóp, 1829), a „csodakerék” (sztroboszkópius korong, 1833), a bűvös doboznak, csoda-

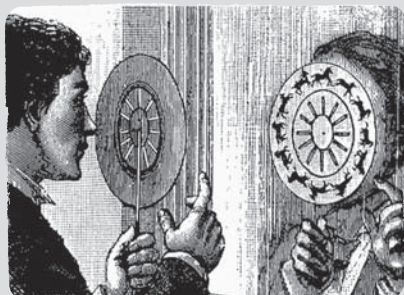
dobnak, ördög szekérének is nevezett zootróp (1833).

Működésük – a filmvetítéshez hasonlóan – érzéki csalódáson alapul. Szemünk tehetetlensége folytán ugyanis a látott kép nem tűnik el azonnal, így a gyors egymásutánban érkező benyomásokat nem tudjuk különválasztani. Ha egy mozgássor egymás után következő mozzanatait ábrázoló állóképek eléggé gyorsan követik egymást szemünk előtt, tudatunkban a mozgás érzetét keltik.

A mozgó alakokat a nézők elé varázsoló bűvös eszközök eleinte a vásári képmutogatók, szemfényvesztők kelléktaírait bővítették, később a gyermekszobákban, szalonokban is helyet kaptak.

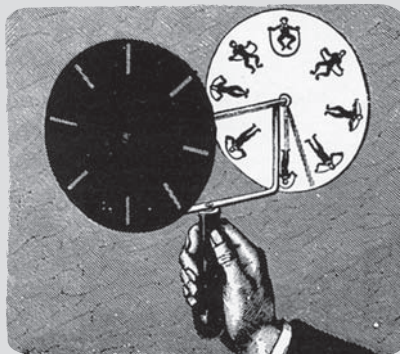
Az 1830-as években feltalált „életkerék” (fenakisztozkóp) korongjára sugárirányban keskeny réseket vágtak, közülük egy mozdulatsor egymást követő mozzanatait rajzolták

A fenakisztozkóp korongját képes oldalával egy tükör felé tartva és megpörgetve, mozogni látszó figurák tükörképét látjuk a szemünk előtt elsuhanó réseken át

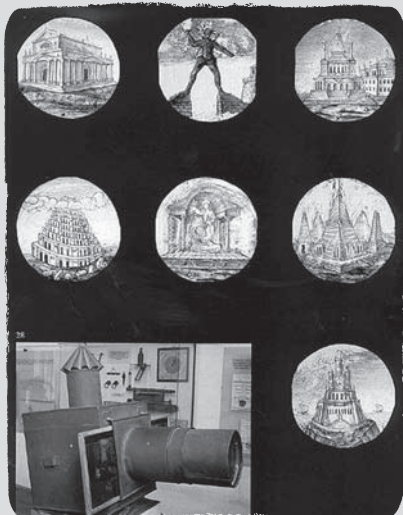

A „csodadob” (zootróp) egy függőleges nyílásokkal ellátott, forgatható henger, belsejében a mozgás egymást követő mozzanatait ábrázoló, cserélhető papírcsíkkal

A „csodakerékként” is emlegetett sztroboszkópius korong tengelyére két ellentétes irányban forgatható tárcsát erősítettek, az egyikén voltak a rések, a másikon a forgás közben megelevenedni látszó figurák

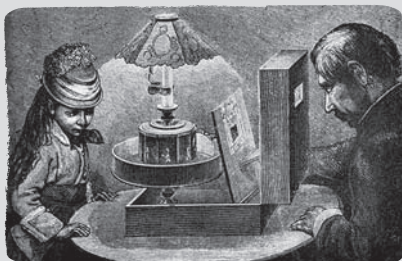

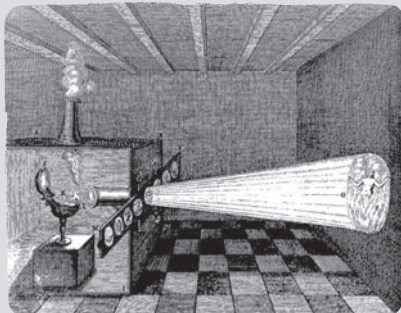
A sárospataki kollégiumban őrzött „bűvös lámpa” (laterna magica) a kivetíthető lemezekkel, amelyek látványában egykor a fejedelem gyönyörködött

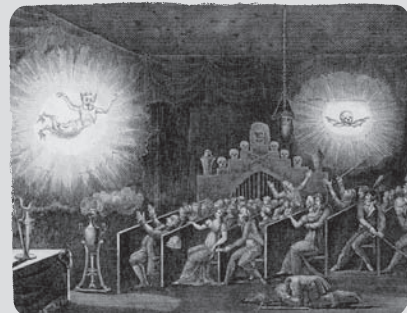
A németalföldi E. G. Robertson egy párizsi kápolna sírkamrájában vetítette le „fantazmagóriáit”, nézői meg kedvükre rémülözhettek a gomolygó füstben megelevenedő kísértetek, rémtörténetek láttán

A praxinoszkóp a zootróp fejlettebb változata: a papírcsíkok 12 képéről egy 12 szögű, forgó prizma tükör-oldalai alkotnak egyszerre több néző számára látható képeket

A laterna magica szerkezetének és a „ködfátyolképek” keletkezésének legrégebbi ábrázolása Athanasius Kircher *A fény és az árnyék művészete* című művében (1646)

A 18–19. században a borzongató ködfátyolkép-előadások és a szellemekkel való találkozást ígérő szeánszok igen népszerű szórakozásnak bizonyultak

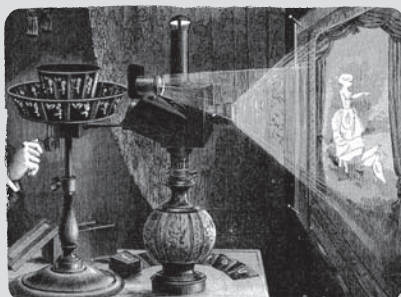
A fejedelem bűvös lámpája

A mozgás illúzióját keltő képsorok kivetítése és felnagyítása lehetővé tette, hogy a látvány élményében egyszerre többen részesülhessenek. A már a középkorban feltalált „bűvös lámpa”, a *laterna magica* mellett a legmegfelelőbb vetítőeszköznek a forgó tükrös praxinoszkóp (1877) bizonyult. A laterna magica egy zárt doboz, benne fényforrással (gyertya, olajmécses, petróleumlámpa, majd ívlámpa), tükörrel és optikai lencsével, amelynek segítségével az üveglapokra festett képeket falra, vászonra, füstre vetítették.

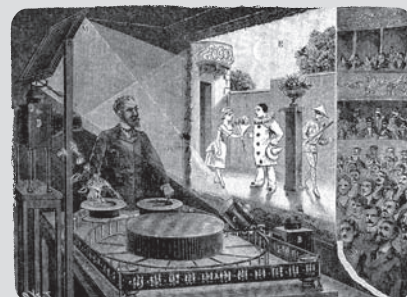
Beniczky Gáspár egykori sárospataki diák naplójából tudjuk, hogy 1709 júniusában a kollégiumot meg-

látogató II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelem „asztal után a Reformátusok Professorát a maga Instrumentumával a Várban híván, egész estig sok szép discursusokban mulatta magát”. A fejedelmet mulattató instrumentumok között ott volt a laterna magica is, amely „egészen kicsiny és átlátszó színekkel üvegre festett képeket hatalmas nagyságban, csodálatos látványként, sötétben előállított”.

Később az üveglapokat üvegcsíkokkal helyettesítették, amelyekre egymástól alig különböző állóképek sorát festették. A lemezt a fényforrás előtt elég gyorsan elmozdítva a kivetített képek – ha rövid időre is – „megelevenedtek”. Az üveglapokat hosszú celluloidszalagokra cserélve Charles-Émile Reynaud az első 10–15 perces rajzfilmeket is elkészítette (1822) és levetítette optikai színházában.

Reynaud maga festette celluloid-szalagokra a közönséget 5–10 percen át szórakoztató képsorokat, amelyeket praxinoszkóppal vetített vászonra

Az 1890-es években Reynaud közel 13 000 fergeteges sikerű előadást tartott optikai színházában, összesen mintegy félmillió néző előtt

Eadward Muybridge 12, majd 24 egymás mellé állított kamerával készítette történelmi jelentőségű pillanatfelvételeit a kamerák előtt vágtazó ló mozgólatairól (1878)

Az ősfilmek egyike Edison segédjének tüszentését örökölte meg 45 képkockán (Fred Ott tüszentése, 1894, részlet)

Edison vetítógépének „szalon-változata” soha nem látott tájakat, állatokat varázsolt a családok szeme elé

A mozgófilm születése

A filmnézés élményét – akárcsak az optikai játékokét – optikai csalódásnak, szemünk tökéletlenségének köszönhetjük. A látványt szemünk kb. 0,1 másodpercig megőrzi, így a hagyományos filmek másodpercenként levetített 24 képkockáján látott állóképek sorát folyamatos mozgásként, eseményként érzékeljük.

A filmszínházak létrejöttének feltétele a képsorok rögzítésének, megismételhetőségének megoldása volt. A döntő lépést a fotográfia feltalálása jelentette (Joseph Nicéphore Niépce – 1827 és Louis Daguerre – 1839), ezután már „csak” a pillanatfelvételek sorából álló filmek elkészítésének, egyenletes, szaggatott mozgatásának,

illetve kivetítésének legtökéletesebb módját kellett megtalálni.

A mozi megszületésében fontos szerepe volt Thomas Alva Edisonnak. 1891-ben filmfelvevőgépet („mozgásíró” kinetográfot) és vetítógépet („mozgásnéző” kinetoszkópot) tervezett, az ő nevéhez fűződik a lyuggatott szélű celluloid filmtekercsek első alkalmazása, és ugyanakkor a képek és a hangok egyidejű, egyetlen celluloid szalagra való rögzítésével is próbálkozott. Tökéletesített berendezésével, a vitaszkóppal valósult meg az első nyilvános filmvetítés New Yorkban (1895).

A filmszalag egyenletes mozgatását a magyar származású Georges Demény fonoszkópja („hangnézője”) tette lehetővé (1893).

Edison kinetoszkópja nagyméretű „nézőszekrény” volt, amelyben lámpával megvilágított, lyuggatott szélű film mozgott a belsejébe tekintő egyetlen néző szeme előtt

Az Edison nagy csodájaként reklámozott vitaszkóp („életnéző”) már nagyméretű, sokak számára egyszerre élvezhető képet alkotó vetítógép volt

Edison első „hangzófilmjeinek” zenéjét és beszédhangját az ugyancsak általa feltalált fonográf-fal rögzítették, illetve játszták le vetítéskor

A világ első, fekete kátránylemezekkel borított filmsúdiója (1893) a Black Maria becenevet kapta, a rabszállító vagy tolonckocsik New Yorkban meghonosodott nevét

Az első mozgófénykép-színház megálmodói és megvalósítói, Auguste és Louis Lumière az 1900-as évek elején, amikor még „tiszavirág -életűnek” vélték a mozit

A Lumière fivérek kinematográfja (,mozgásírója'), amellyel a legelső hirdatófilmet és dokumentumfilmet is elkészítették

A Lumiere testvérek 1895 márciusában saját üzemük előtt forgatták legelső filmjüket a műszak végén távozó munkásokról (jelenet *A munkanap vége* című filmből)

A némafilmek kora

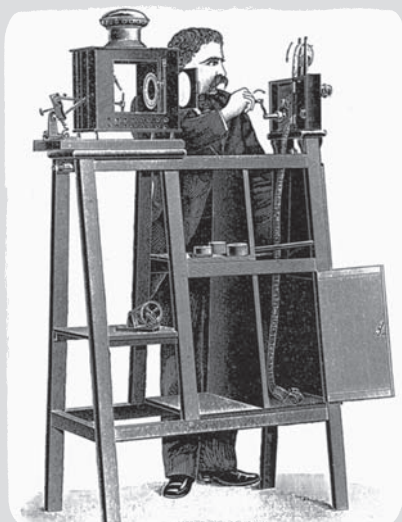
A párizsi Lumière testvérek feltalálták a mozgóképek rögzítésére és vetítésére egyaránt alkalmas kinematográfot (1895), még abban az évben elkészítették első filmjeiket, és sor került az első nyilvános mozielőadásra is. 1895. december 28-án a Grand Café kávéház alagsorában megszületett a mozi.

Az épület előtt hatalmas plakátok hirdették az előadást, amelyen tíz rövidfilmet vetítettek. A 17 méter hosszú filmek 45-50 másodpercnyi élményt nyújtottak, a teljes előadás mintegy 20 percig tartott. Bemutatták a Lumière testvérek legelső filmjét, *A munkaidő végét*, *A kisbaba reggelijét* stb. A nézők remekül szórakoztak *A megöntözött öntöző* című bohózaton, egy későbbi előadáson viszont többen elájultak a

feléjük tartó vonat látványától (*A vonat érkezése*).

Nagyparrá a filmet Charles és Émile Pathé tették. Megvásárolták a Lumière fivérek filmjeinek árusítási jogát, majd saját stúdiójukban forgattak szinte naponta újabb filmeket. A nagyközönség igényeit kielégítő romantikus és bűnügyi filmjeik, bohózataik, filmdramáik nemsokára elárasztották Európa és Amerika filmszínházait.

1902-ben Edward Turner brit fotográfus elkészítette az első színes mozgófilmet, 1903-ban pedig a Lumière testvérek *A vonat érkezésének* térhatású (3D) változatát. 1927-ben megszületett az első hangosfilm (*A dzsesszénekes*), és a mozi hőskora, a zongoraszóval, zenekari muzikával kísért némafilmek ideje lassan végetért.

Vetítéskor a forgó korongról letekeredő film kockáit egy „karmos” szerkezet állította meg egy-egy pillanatra a vetítőablak előtt

A Pathé testvérek amatőrök számára, otthoni felhasználásra tervezett vetítőgépe a Pathé Baby nevet kapta (hirdetés egy francia napilapban, 1924)

Az állomásra a kamera felé szemből érkező mozgó vonat látványa hatalmas pánikot keltett a nézőtérén (jelenet *A vonat érkezése* című filmből)

Képkocka a legelső - Edward Turner által gyermekeiről, menetelő katonákról és egy papagájról készített - színes mozgófilmből (1902)

Különleges bánásmód

A napokban beszélgettem egy lánnyal, aki azt mondta, azért tanul gyógypedagógusnak, mert imádja a gyermekeket, és a legtöbbet szeretné adni magából azoknak, akiknek szükségük van a segítségére. Hirtelen „beszkennelte” az agyam az ismerős gyermekeket, serdülőket, kamaszokat, fiatalokat, és a sok normális gyermek közül egyet sem talált, akinek ne lehetne szüksége ennek a fiatal lánynak a figyelmére, mosolyára, kedvességére, szeretetére.

Különben is, ki a normális? Az, akivel szemben – csupán azért, mert látszólag nem lóg ki olyan nagyon a sorból – mindenféle követelményeket támaszthat a társadalom, s akit folyamatosan alávetnek olyan teszteknek, amelyekből leginkább az derül ki, hogy az illető személy mit nem tud? Az a normális, aki nem igényel különleges bánásmódot, és fogösszeszorítva végigcsinál mindent, amit „kell”, amit elvárnak tőle? Aztán egy idő után felébred, hogy a szíve teljesen megkeményedett, különféle súlyos betegségekben szenved, életkedve és életereje nulla. Mikortól kezdve lehet azt mondani valakiről, hogy különleges bánásmódot igényel?

Én azt mondom, mostantól. Hogy te is, kedves, fiatal barátom, különleges bánásmódot igényelsz. Igényled a figyelmet, azt, hogy naponta legalább egyszer valaki teljesen őszintén, szemedbe néző figyelemmel megkérdezze: hogy vagy? Fáj-e a kicsi szíved? Miért vagy szomorú? Hogy van a te zsenge lelked? Igényled-e azt, hogy tudjanak rólad, hogy számbavegyenek, hogy életed ne csak egy ide-oda lipinkázó falevélnék érezd, hanem

érezd benne a fa erejét, a gyökereken keresztül áramló folyamatos életet, a gyümölcs ízét, a földre szálltában tápanyaggá válást, érezd a lipinkázó falevélnben a teljes ciklust? Hogy nincs vagy nem mindig van, aki ebben segíthet téged, mert a szülők alig érnek rá szuszogni, mert a barátok elvannak a maguk bajával, mert a tanárok is csak emberek, akik gyakran kinyiffannak vagy belefásulnak a munkába? Ez így van, szinte soha nem akad, aki észrevenné, hogy különleges bánásmódot igénylünk. De mit lehet akkor tenni? – hümmögök veled együtt. Talán azt, hogy egy picit kinézek fejem két ablakán, s megsejlelem, vajon a körülöttem élők is pont úgy különleges bánásmódot igényelnek-e, mint én, de ugyanúgy, mint az én esetemben, a többiek – s ebben a kupacban magam is benne vagyok – nem veszik ezt észre? Vajon a szüleimnek, akik alig érnek rá szuszogni, fáj-e néha a szívéük? És barátaim zsenge lelke hogy van? És vajon a tanárokat, akik gyakran kinyiffannak és belefásulnak a munkába, néha megkérdi-e valamelyik diákjuk őszintén, szembe néző figyelemmel, hogy hogy vannak?

Sok minden abból, amit szeretnénk, nincs, de ez nem jelenti azt, hogy nem is lehet. Állj neki, és kezd megteremteni azt, amire vágysz, amire szükséged van. Kezdheted azzal, hogy azt nyújtod a másoknak, amit te szeretnél kapni, és előbb-utóbb te is ezt fogod visszakapni. Lehet, hogy nem ugyanattól a személytől, sőt, nagy valószínűséggel nem ugyanattól, de pont ettől az érdekes áramlástól lesz az élet színes, fényes, izgalmas kaland.

Családi ügyek, maffia-módra

Ha valahol Luc Besson filmrendező nevét olvasom, mindig a *Metró* című film jut eszembe. Vagy *A nagy kékség*. Vagy a *Nikita*. Vagy a *Léon, a profi*. Nagy kedvenceim ezek, bennük van minden, ami a francia filmművészetből számomra fontos. Humor, elegancia, öntörvényűség, formabontás, stílus. A fiatalabbaknak Luc Bessonról talán nem ezek a filmek jutnak eszükbe, hanem inkább, mondjuk, *Az ötödik elem*. A még fiatalabbaknak meg az *Arthur és a villangók-trilógia*. Amivel rendezőnk alacsonyra helyezte a lécet. Értsd: gagyizott. Hálisútnak, nem ragadt le a gagyinál. Időközben elkészítette az *Adèle és a múmiák rejtélyét*, a könnyed francia kalandfilmek e késői, de szintén rizsporos, kardos-romantikus utódját. Meg a *The Lady* című filmet, amelyben Aung San Suu Kyi, a burmai emberjogi harcos alakját rajzolja meg

egyetlen monumentális tablóban. (Sajnos, utóbbi film nemigen járta meg mioritikus hazánk mozivásznait.) Most pedig egy vidám, örült, fekete komédiába mártott családi filmmel lepi meg a nagydídeműt.

A *Vérmesék* című 2013-as Besson-opusz lényegében... nem is tudom, mi. Családi film? Annak túl kemény. Maffia-történet? Annak túl habos. Bosszúfilm? Túl sok a mellékszál. Francia vígjáték? Túl amerikai. Amerikai akciókomédia? Túl európai. Igazából mindezen műfajok, típusok keveréke. Besson

(és szinte biztosra vehető alkotótársa, Martin Scorsese, aki társproducerként jegyzi a filmet) gyermeki örömmel keverikavarja a stílusokat, szerkezeti elemeket, és a néző időnként elbizonytalanodik, nem érti, mibe is csöppent. A briliánsan kidolgozott történet, cselekmény viszont minden alkalommal visszarántja a film világába.

Egy hírhedt maffiavezér, nem tudni, mi okból, feladja társait. Ami, tudjuk, maffiakörökben szentségtörésnek minősül, és lassú halál a büntetése. Az amerikai tanúvédelmi program keretében tehát az illetékesek igyekeznek eltüntetni a Dont (akit Robert de Niro alakít, a tőle megszokott kiválósággal). Csepp bonyodalomként emberünknek családja is van: egy darab bájos feleség (Michelle Pfeiffert rég láttam ilyen jó szerepben, ilyen jól játszani), egy darab kamaszlány és egy darab kamaszfiú. Az FBI az egész familiát ide-oda lakoltatja szerte a világon, nehogy a bebörtönzött ellenlábások a nyomukra leljenek és kivégezzék őket mind egy szálig. Így kerülnek el a világ végére, egy normandiai kisvárosba, ahol a fű se nő, a kispolgári erények és bűnőcskék viszont tenyésznek. Családunk igyekszik ugyan beolvadni a háttérbe, viszont... hát, mindegyikük kilóg a sorból a maga módján. Az öregedő Don azonnal üt, ha nem kapja meg a megfelelő tiszteletet, és bizony gyakran nem kapja meg. Ilyenkor base-

Aung San Sun Kyi?? Ezt hogy kell kiolvasni?

ball-ütővel szétvert vízszelők, autó mögé kötözött gyár-igazgatók lepik el a kórházakat. Mindezt persze kedvesen csinálja, nem lehet rá haragudni. Ilyen ő: régivágású olasz-amerikai maffiavezér. A feleség igyekszik újra felfedezni a katolikus erényeket, de mielőtt megszólják a sarki boltban bizonyos amerikai viselkedésminták okán, szemrebbenés nélkül felgyújtja a hodályt. A kamaszlány szende szemekkel néz a világba, másra se vágyik mint a nagy, mindent kitöltő szerelemre, de ha véletlenül macsó módra viselkednek vele, hát egy kéznél levő teniszütővel intézi el a dolgot, nyolc napon túl gyógyuló módon. A kamaszfiú igazi „apja fia”. Néhány nap alatt átveszi az illegális iskolai cigaretta- és gyógyszerbizniszt. Röviden: ezen az Isten háta mögötti helyen is igyekeznek élni az életüket. Ráadásul a családfo talál egy ócska írógépet, és ha már írónak kell kiadnia magát, ne-

kiáll megírni az emlékiratait, ami érthető módon aggasztja az FBI embereit, hiszen ha a szöveg nyilvánosságra kerül, akkor lóttek a nagy titoktartásnak – és a családnak is.

No de a sorsot nem lehet elkerülni. Az információ mégis kiszivárog, és az óceán másik oldalán börtönben csücsülő ellenfél útnak indítja magánhadseregét, hogy a bájós családot végre eltegyék láb alól. Pedig a Família éppen kezdene beilleszkedni a kisvárosi csendbe. A film egyik jelenetében az ál-író meghívják a helyi kultúrházba, hogy egy 1952-es Vincente Minelli-filmről beszélgessenek vele. Ám a véletlen beszél, nem a megfelelő tekercs kerül a dobozba, és egy bizonyos Martin Scorsese nevű amerikai rendező *Nagymenők* című maffiafilmjét küldik le a vetítésre. Így történhet meg, hogy a Dont alakító Robert de Niro a filmbeli Jimmyt alakító Robert de Nirót nézi, és a vetítés után kedélyesen elcseveg a közönséggel a maffiáról, hatalmas sikert aratva. (Tapsolni lett volna kedvem, ha a sok taco-zabáló nem bámult volna már egy jó ideje, hogy min nevetek annyit. Megjegyzem, nem árt néha ismerni a filmtörténetet, amikor az ember moziba megy...) A végső leszámolás természetesen lezajlik, véresen, ahogy kell, a családnak ismét mennie kell, hiszen a kisváros lakosságának jelentős része belehal az akcióba. Közben viszont a néző közel kerül a családhoz, amelynek tagjai emberivé válnak a majd' két óra alatt, esendőségük, érzelmeik, alakulásaik szerethetővé teszik őket.

Rég nem láttam ennyire könnyed, ugyanakkor ennyire finoman hangolt filmes történetet. Igazi francia ínycséség (amerikai felhangokkal). Meg kell nézni. Ha nincs mozi, ahol lehetne, akkor a vooz.co/movies/ címen. Teljesen legális. Bár erre a Don nem sokat adna. Jó mozizást!

Akik zöldben látják a világot

Talán hatodikos vagy hetedikes lehettem, amikor Green Day-plakátokat gyűjtöttünk a padtársammal. Három merészen öltözött, kisminkelt fiúról. *Billie Joe Armstrong*ról, a frontemberről, *Mike Dirnt*ről, a basszusgitárosról és *Tré Cool*ről, a banda dobosáról. Akkoriban igazán lázadóknak számítottak, akárcsak pop-punk, csőrömpölő zenéjük. Abban megegyezhetünk, hogy ma sem Hannah Montana rózsaszín világával azonosíthatók.

Tudni kell, hogy valamikor 1991-ben született meg a végleges felállás, megjelent első közös lemezük, ami nem hozott nagy sikert. Továbbra is klubokba jártak zenélni, rajongóik pedig élvezettel hallgatták őket. Első átütő sikerüket az 1994-ben megjelenő Dooki lemezzel érték el, mely világszerte 10millió példányban kelt el. Én akkor mindössze 2 éves voltam és a fiúk már sikert sikerre halmoztak. Ezekhez az időkhöz fűződik a nagy SÁRDOBÁLÓS koncert emléke. Koncert előtt nagyon sokat esett az eső, a terület egy hatalmas mocsárnak nézett ki. A rajongók pogózás közben feldobálták a sarat, Billiék persze visszadobálták, így egy nagy sáracsata alakult ki. Mindenki remekül érezte magát.

Az együttes további sikereiről, bukásairól és díjairól Cimbi Kisördög facebook-oldalára két olyan magyar nyelvű linket is feltöltöttem, amelyek böngészését ajánlom. Ezeken az internetes oldalakon folyamatosan frissítik az információkat, és igazi rajongóknak szólnak, mindezt megtaláltok, ami Green Day: dalszövegek magyarra

fordítva, titkok, érdekességek az együttes tagjairól, zenei munkásságukról.

Játék

Találjátok meg, hogy a két weboldal közül melyiken olvashatók Billie Joe énekes aranyköpései: „Azt hiszed, az életed kemény? Próbáld meg a szüleidét élni!”, „Az iskola gyakorlat a jövőre, és a gyakorlat tökéletes lenne – de senki sem tökéletes, akkor miért van gyakorlat?”

Megfejtéseiteket Cimbi Kisördög facebook-oldalára várjuk. Sikeres kutakodást!

Remélem, tudtátok, hogy a „green day” kifejezés a *Sesame Street* című gyermekműsorból származik. „A zöld nap olyasmi, mint amikor egy nagy füstfelhőn át szemléled az eseményeket egy olyan napon, amelyen semmi sem történik, és az órák lassan telnek.”

U.i. Az én kedvenc ütős dalom a fiúktól a *Boulevard Of Broken Dreams*, amit szintén felrakunk Kisördögünk közösségi oldalára, ahová várom a ti kedvenceiteket is. ☺

Aszfaltúton a legmagasabb pontig

Néhány éve a Transzfogaras mellett egy újabb név is egyre gyakrabban feltűnik a közbeszédben: Transzalpina. Az az út, amely Erdélyt és Olténiát köti össze, 148 kilométer, a legmagasabb pontja pedig 2145 méteren található, ennek a neve Urdele-hágó, amely ilyenformán Románia legmagasabban található aszfaltozott útja. A Páring-hegység bejárása természetesen nem csak ezen az úton lehetséges, de ezen a legkönnyebben elérhető, megcsodálható.

Az utat Királyok útjának is nevezték, hiszen II. Károly király uralkodása idején (1935-ben) lett járható, akkor kövezték le. Az út az elején a Sebes völgyét követi, itt több tó is található, legnagyobb az Oaşa, amelynek gátja 91 méter magas. Ezt követően egyre emelkedik az út, fenyvesektől szegélyezetten. 1600 méter felett az erdők helyét sziklák és magashegyi rétek veszik át, a kilátás nagyon szép. Gyakoriak a legelésző juhnyájak, szamarak. A legmagasabb pont után aztán lejtenei kezd, majd beérkezik Rânca településre, ahol sok új épület látható, sízésre alkalmas pályák is vannak.

Megjegyezzük még, hogy a Páring hegység a Déli-Kárpátok része, legmagasabb pontja a Nagy Páring csúcs (2519 méter).

Egy „félreismert” ismerős

Csillag István rajzai

Cimbi naplója

Szijasztok!

Nagyon vártam már hogy írhasak nektek, elmondhasam a legfrisebb híreket. Ez a Hiszt Erika, a zúj osztájtársunk teljesen kiborít. Árukkodik a tanároknak örökkéig. Asztot is elmonta, ami eddig a mi osztájtítunk volt, hogy az óra sa csengetés között 10 perc eltérés van. Úgy oldotuk meg, hogy mágnes van az orrába s jobban siet órák alatt mind szüneteken. Ráadásu kicsit át is van álltva, mikor 8-at mutat s 10-et üt, akkor van fél 9. De eszt mi a tanároknak sose montuk. Erre fel Hiszt béarult. Szünetbe megfogtam mint tinta a fehér polot selmagyaráztam neki hogy mi a mi osztájtunkban a rend. Lát-tam a szemein, hogy bajban van mind Pinokió anyák napján, de azóta meg se szólalt. Igaz nem is tud, mett a raktapaszt nem tuggya leveni a szájáról. Hátraköttük a kezeit.

No, de ez még a kisebbik baj lene, a nagyobb a matekta-nárnő. Asztot monta hogy szeretné ha jó barátságba lenénk egymással. Ojan ez mintha a jegesmedve jégkrémel etetné a fókát, vagy ha szunyog akarna vért adni. Asztot monta hogy ő jó matektanár akar lenni. Felkacangtunk hogy csenget az iskola. Jó matektanár? Hát ez ojan mind a loknesszi szörny. Mindenki szeretné látni de mégse létezik. Legaláb is nem lát-ták. Asztán eljöt velünk osztájtíkirándulásra. A Zoszi persze, a nagyokos tojás, kitalálta hogy mi fizesük neki a jegyet. Nem elég hogy még a szombatunkot is elrontsa, fizesünk neki. S erre fel, mikor megérkezünk a hegyhez, aszt mongya, hogy na gyerekek matekozzunk. Tételezzük fel, hogy a hegy egyenlő száru, smi megyünk az átlón, vagy bétlón, már nem emlékszem, 3 kilométert, s hány méter magas a hegy?? Hát nem csodálom hogy a férje örömel elengette a kirándulás-ra. Legaláb van otthon egy csendes napja. Igaz a hegy fe-linél már úgy levolt izzadva, hogy köpte le a gyertyákat, s mondom neki, hogy tételezzük fel hogy üres a hátizsák s nem raktuk meg a pihenőnél kövel. Erre elkezdet patogni mind a kukorica, s kidobigálta a tiz kilónyi követ.

Asztán a csúcsig elbeszélgettünk, elmonta hogy azért szereti az X-faktort, met ott a nagy ismeretlen, s kíváncsi a végeredményre. Hát ettől a kijelentéstől úgy meglepödtem, mind Geszti Péterék a néma énekestől, de a párbeszédünk nem ért végett, mert eszembe jutot hogy a zosztájba mindig asztot mongya, ha valamit nem tudunk, hogy esztet még egy ötödikes is tudná. Megkérdeztem, hogy mit szól Paris Hilton legújab számához, erre aszt mongya, hogy nagyon elszere-tne meni Párizsba, met még soha nem volt. Hát esztet egy ötödikes is tudta volna.

Ilyen volt az első néhány hét, remélem, hamarosan jobb híreket is tudok írni nektek.

Addig is éjjen a csengő, éjjen a hoszú szünet!

Rejtvények

Arany János

Vízszintes: **1.** Fenő eszköz. **8. Arany János verse.**
9. Mondat eleme. **11.** Régi magyar férfinév. **12.** Szeg közepel **13.** Fogaival őröl. **14.** Teljes. **15.** Égéstermék, de sportpályát is boríthat.

Függőleges: **1.** Hálát kifejező szó, bizalmasan. **2.** Szűr-
 kés a haja. **3.** Kígyóhang. **4.** Haját öszekuszál. **5.** Személyes
 névmás. **6.** Vörös ..., Arany János verse. **7.** A dédapánk apja.
10. Idómérő eszköz. **11.** Török tisztí rang volt.

1	2	3	4	5	6	7
8						
9		10		11		
12		13			14	
	15					

Irodalmi mű

A rejtvényben a magyar irodalom egyik híres alkotá-
 sa van elrejtve. Nos, melyik?

Vízszintes: **3.** Maros megyei város. **6.** Vidám szín-
 darab. **7.** Indiai Nobel-díjas fizikus (Sir Chandrasekhara
 Venkata). **8.** Magyar paprikagyáros, fűszermester volt
 (János), neve ma fűszer-márkanév. **10.** Mátyás, becézve.

Függőleges: **1.** Vízesés. **2.** A Tatár Köztársaság
 (Oroszország része) fővárosának lakója. **3.** Gyomnövény.
4. Katedrális. **5.** Becézett Sándor. **9.** Keresztül.

		1 Z		2 K	
	3		4		5
6 B					T
	7				
8 K			9		I
	10				
		G		I	

Közzmondás I.

Írjátok be a megadott szavakat a mellékelt hálóba,
 egyet segítségül előre beírtunk. Helyes megoldás esetén
 a megmaradt szavakból egy magyar közmondást kere-
 kedik, ez a megfejtés!

2 betűsek: DE, IR, IV, ZO

3 betűsek: ALÁ, APA, AVE, EKE, ELÉ, ENA, EPE, EVŐ, ÉVA,
 IDA, ODA, OKA

4 betűsek: ALAK, ÉLES, KONG, RITA, RÓLA, ÜRES

5 betűsek: HORDÓ, ILIKE, IRINA, IVELŐ, ÓKORI

6 betűsek: ELAPAD, ELEPED, JOBBAN, KAROLA, KERITŐ

9 betűsek: KIRAKODÁS, KÖVESEDÉS, TAKARÓZIK, TE-
 KEREDIK

				D	
				E	

Közzmondás II.

(útmutatás a Közzmondás I. elején)

2 betűsek: DE, DI, OK, ÚR

3 betűsek: AGA, A LÓ, ÁRT, ELÉ, ERŐ, ETE, ETI, EVŐ,
 HÁZ, IDO, IGE, ILO, ÖRE

4 betűsek: AVAR, IGAZ, KELŐ, TÖRT

5 betűsek: AHÁNY, ANNYI, ÁRUDA, ELIRÓ, IZÓRA,
 ÖVEZŐ

6 betűsek: IGAZIT, KIVÁLÓ, LEVERŐ, ÖVEZET, SZOKÁS

9 betűsek: FELAKADÁS, FEKETEDIK, KÖKERITÉS, SORO-
 ZATOS

				D	
				E	

	Többed- magával járó	Futamo- dik	Kolozs megyei folyócska	Héber	Közle- re mutató névmás	Sürgető szó	Benedek ... nagy mesemón dánk	„Beszél” a varjú	Sci-fi író (Isaac)	A sugár jele												
Az alsó képen látható zenekar	CS																					
Lassú haladás										Fiúk játéka lehet												
Becé- zett Pál					Arab nemes Valamit követően																	
Arra a másik helyre						Jó barát Időmérő része																
Sport- foga- dást üző							Hálóban a labda Tollforgató															
Arra a helyre				Urakra jellemző Derék katona				A vonat eleje! Tonna		Após, népiesen Tartója van	A zenekar énekesnője Nehéz- fém Bölcs király											
Téli sport			Rajt Mene- külő					Bolgár hegy Román férfinév														
	Remek Másol							Strand- kellék Román vajda volt														
Kiló, röviden		Énekesnő Gyopár jelzője					Tökéletlen- kedő Elhalaszt															
Kiván- ság					Kastély Szinaján Arab név					... Sharif, színész Lángolás												
Pál, a mesék- ben					Skála- hang Jegyzetel			Vágó- eszköz Nagy felfordulás			Mondat eleje! Gennyes seb											
Italt fogyasz- tó				Szerb férfinév Óriáskigyó						Hím juh Ütős hangszer												
Rag, a -re párja			Hóhér eszköze A múlt idő jele				Névelő Tál szélei		Para- dicsomi Odanyújt													
Lóbiz- tató eszköz					Máshova átír Római egyes						Méter											
Az utolsó magyar királyné volt					Jó szag					Kétlétű állat Autóra pakoló												
											Galiba, baj									Zokog Számos		
											A taxis viszi										Magatok Középen árt	
											Ezer!							Ázsiai félsgíget Betegség jele				
											Mihók mesébeli társa										Középen elnéz! Fűszer	
												Juttat, népiesen Svéd autójel								Vasút Portugál autójel		
											Pálcikás cukorka											

A bűvös lámpa a képzőművészetben

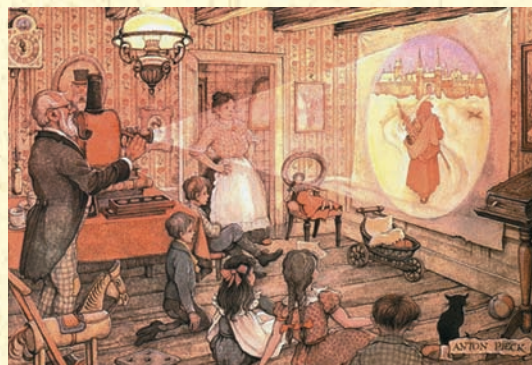
A 18–19. századi vásárokról nem hiányozhatott a vetített képes „bűmutatványokat” az egybegyűltek elé varázsoló *laterna magica* (A mutatványos, 18. századi itáliai metszet)

A vásári „képmutogatás” nem egyszer biztosított megélhetést a kiszolgált obszitos katonák, hadirokkantak számára (Theodor Hosemann: *Gyermekek a „néződoboz” előtt*, 1835)

Házimozi a 18. században (Paul Sandby: *A bűvös lámpa*, 1760 körül)

A 20. században ritka *laterna magica*-ábrázolások egyike a holland Anton Pieck festménye, *A csodalámpa*

Thomas Rowlandson grafikus, festőművész, karikaturista a vetítést is gúnyrajzon ábrázolta (*Laterna magica*, 1799)

„Kukucskáló doboz” és nézői egy frankenthali porcelánszobrocskán (Johann Friedrich Lück: *Az új világ*, 1760 körül)

imborá

Rendeld meg most
a **Cimborát**
a **2013-2014-es tanévre!**

Éves előfizetési díj:

30 RON (3,33 RON / lapszám)

Az előfizetési díjat két részletben is kifizetheted
(október 25-ig, illetve január 25-ig).

A Cimborá ára nem előfizetőknél:

4 RON / lapszám.

- KERESD AZ ISKOLAI TERJESZTŐNÉL •
- érdeklődj a 0752-062-885-ös telefonszámon •
- írd a cimboramail@gmail.com címre •

www.cimboranet